

***Sergei Metlevi kõne Eesti Mälu Instituudi nimel Jaan Tõnissoni mälestamisel
tema 150. sünniaastapäeva eel 13. detsembril 2018 riigivanemate kenotaafi
juures Tallinna Metsakalmistul***

Jaan Tõnisson, poliitiline liider, kultuuri ja kodanikuühiskonna edendaja, on nagu põhjatu sinimustvalge meri, sest isiksuse mastaap on muljetavaldav. Teda tuleb tunnustada vaba Eesti idee ühe elluviijana, kes läbis teekonna eestimeelsest vaimustusest sõprade kitsas seltskonnas suure impeeriumi väikelinnas kuni iseseisva ja väärrika vabariigi põlistamiseni.

Kaasaegne elu karbistub – iga eriala omandamine nõuab palju vaeva, inimesed kipuvad ajama kitsalt oma rida. Ühiskonna teenimine kui suur idee, mille ümber oma elujõudu koondada, on veidi kaotanud ligitõmbavust.

Ent ilma selleta ei saa riiki olla. Tõnissoni kui väsimatu ühiskonnateenri eeskujuga motiveerib – Eesti elu edendamine kui eluviis ei ole tüütu koorem, ei ole „mingi poliitika“, vaid see teeb meid inimestena paremaks ja koos sellega ka meie riiki paremaks. Mitmeid olulisi avalikke ameteid pidanud Jaan Tõnisson oli tõeline rakenduslik patrioot, kelle sõnadega käisid kaasas teod ja nende tegudega loomulikult kaasnesid rasked vaidlused ning üleelamised.

Ajaloolased on välja selgitanud, et Nõukogude Liidu julgeolek hoidis Tõnissoni kinni Patarei vanglas. Kommunistliku terrori ebainimlik haare varjab meie eest tuhandete inimeste saatuste detaile. Nii me ei tea, kuidas täpselt ja kusustus Jaan Tõnissoni eluküünal. On alust arvata, et ta hukati Patareis. Loodan, et kunagi me saame riigimeest väärilt Eesti mulda sängitada ja et vähemalt osast Patareist saab maailmale meie lugu rääkiv muuseum.

See tuleb meelde, et Eesti XX sajandi kogemuse uurimine, teadvustamine ning maailmale tutvustamine peab jätkuma.

Meie riikliku ja kultuurilise vabaduse kättevõitmise, kaotamise, selleta elamise ning taastamise kogemus on innustav ning õpelik ka teistele rahvastele. Usun, et Eesti kui Lääne kultuurivälja kuuluva riigi moraalne kohus inimkonna ees on toetada jõukohaselt vabaduse püüdlust seal, kus see on siiralt ja heade kavatsustega tärganud, nagu see juhtus Eestis sajand tagasi ja siis taas ligi 30 aastat tagasi.

Jaan Tõnissoni pärand on selle vabadusemissiooni üks tugisammas, üks oluline allikas.

Täname Teid, härra Tõnisson, vabale Eestile elatud ja vaba Eesti eest antud elu eest!

Sergei Metlev